

ZYGMUNT KUKUŁA

KILKA UWAG NA TEMAT ZASADY REPRESJI WSZECHŚWIATOWEJ

1.

Zasada represji wszechświatowej inaczej zwana zasadą ścigania uniwersalnego, związana jest z prawnym uregulowaniem kwestii odpowiedzialności karnej za niektóre przestępstwa popełnione za granicą. Zapewne jest ona obecna w większości ustawodawstw karnych na świecie, łączy się bowiem ściśle z wykonywaniem suwerenności państwowej, do której bez wątplenia zalicza się ściganie sprawców przestępstw. W polskim kodeksie karnym obowiązującym obecnie, zasada represji wszechświatowej umieszczona została w art. 113. Jest to jedna z kilku zasad kształtujących odpowiedzialność karną za przestępstwo popełnione za granicą, zbudowana na fundamencie z obowiązku ścigania przestępstw z mocy umów międzynarodowych. Ze względu na internacjonalizację przestępczości, postępującą w szybkim tempie i zacieśnianie z tego powodu współpracy międzynarodowej w ściganiu poważnych przestępstw, postanowienia w niej zawarte nabierają coraz większego wymiaru praktycznego. Silny wpływ odgrywają tu akty prawa międzynarodowego w postaci konwencji wielostronnych, zacieśniających współpracę w zwalczaniu przestępczości ponadpaństwowej. Spośród licznych publikacji z tej dziedziny stosunkowo mało uwagi, jak dotąd, poświęcono samej zasadzie skonstruowanej w art. 113 k.k. Dostępne opracowania traktują te zagadnienia nader oszczędnie, zaś przydatne wiadomości są rozproszone w różnych miejscach i aktach prawnych. Dotychczas art. 113 k.k. nie zgromadził żadnego dorobku judykatury, co wcale nie rozstrzyga *ipso iure* o marginalizowaniu jego roli, gdy chodzi o ustalenie granic obowiązywania polskiej ustawy karnej wobec naszych obywateli oraz cudzoziemców. Rozwijając dokładniej założenia na których opiera się zasada represji wszechświatowej, trzeba pamiętać o postanowieniach konwencji międzynarodowych, od których zależy zakres i kształt jej zastosowania w krajowym porządku prawnym, z czym łączą się niektóre zagadnienia proceduralne powiązane z ekstradycją sprawcy, albowiem odmowa wydania sprawcy przestępstwa obcemu państwu, stanowi warunek *sine qua non* uruchomienia ścigania jej przez polskie organa. Przedstawienie tematu odbędzie się przy uwzględnieniu kilku wybranych aspektów istotnych dla jej funkcjonowania.

2.

Zasada represji wszechświatowej jest tylko jedną z kilku reguł kształtujących odpowiedzialność karną za przestępstwo popełnione za granicą, które obowiązują w naszym prawie karnym. Koncentrując się na uwagach dotyczących jej postanowień, nie należy pomijać pozostałych rozwiązań takiej formy odpowiedzialności karnej. Oprócz zasady narodowości podmiotowej zwanej zasadą obywatelstwa obowiązują inne, do których w kontekście prezentowanych uwag w sposób zwięzły należałoby się odnieść. Pierwsza z nich to zasada obywatelstwa z art. 109 k.k., która stanowi, że obywatel polski odpowiada za wszelkie przestępstwa popełnione za granicą RP. Muszą to być jednak przestępstwa uznawane tak przez polską ustawę karną, jak i ustawę karną obowiązującą na terytorium kraju, na którym zostały one popełnione. Określa się to warunkiem podwójnej przestępności czynu. Kolejną z nich jest zasada narodowości przedmiotowej (ochronna) ograniczona, zawarta w art. 110 § 1 k.k. Tu jednak napotykamy znaczącą różnicę w odniesieniu do poprzedniej. Otóż ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemca, który popełnił za granicą czyn zabroniony, skierowany przeciwko interesom RP, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej oraz cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Jak widać adresowana jest wyłącznie do cudzoziemców nie wyłączając bezpieczeństwa państwa, przy czym nałożono w niej wymóg podwójnej przestępności czynu. Następną w kolejności będzie zasada narodowości przedmiotowej (ochronna) nieograniczona z art. 112 k.k. Zastosowanie swoje znajduje zarówno wobec cudzoziemców jak i obywatela polskiego różniąc się tym, że rezygnuje z wymogu podwójnej przestępności czynu. Dotyczy jedynie kilku wyczerpująco wyliczonych kategorii przestępstw takich jak: przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu RP, przeciwko polskim urządóm lub funkcjonariuszóm publicznym, przeciwko istotnym polskim interesóm gospodarczym, fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego oraz przestępstwa, z którego została osiągnięta chociażby pośrednio korzyść majątkowa na terytorium RP. Ostatnią z nich jest zasada odpowiedzialności zastępczej, zredagowana w art. 110 § 2 k.k. Charakteryzuje ją po części charakter subsydiarny i tak też jest wykorzystywana, albowiem ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemca, w razie popełnienia przez niego czynu zabronionego innego niż wymieniony w art. 110 § 1 k.k., jeżeli czyn zabroniony jest w ustawie karnej polskiej zagrożony karą przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności, a sprawca przebywa na terytorium RP i nie postanowiono go wydać. Owa subsydiarność przejawia się tym, że dopiero w razie nie skorzystania z możliwości ekstradycji sprawcy za granicę, zastosowanie znajduje polska ustawa karna. Pierwszeństwo ma więc ekstradycja, zastrzegając przy tym jednak wymóg podwójnej przestępności czynu. W świetle poczynionych tym sposobem wstępnych porównań zasada represji wszechświatowej posiada w sobie istotne różnice, wykazując przy tym pewne podobieństwo do wymienionej przez art. 110 § 2 k.k. zasady odpowiedzialności zastępczej.

3.

Posiada też ona swoją historię. Fundamenty obecnej zasady odpowiedzialności z art. 113 k.k. występowały już w *Corpus Iuris Civilis*, pojawiła się też w średniowieczu oraz w epoce renesansu. Funkcjonowała we francuskiej praktyce i niemieckim ustawodawstwie okresu XVI–XVII w. Przyjmuje się, że pierwszym nowożytnym kodeksem karnym, który ją sformułował był austriacki kodeks karny z 1803 r.¹ Można opierając się na ustaleniach poczynionych przez przedstawicieli nauki przyjąć, że zasada represji wszechświatowej w polskiej rzeczywistości prawniczej funkcjonowała od kilkuset lat, zaś wyroki wydawane na jej podstawie można było napotkać już w XVI w.² W systemach prawnych państw zaborczych zaakceptowanych przez odradzającą się II Rzeczpospolitą, jedynie rosyjski kodeks karny Tagancewa w art. 9 wprost akceptował swoje postanowienia w stosunku do przestępstw, które jak to ujęto, „ulegają karze z mocy zawartej umowy międzynarodowej”.

W kodeksie karnym z 1932 r. zasadę tę umieszczono także w art. 9, zaś jej treść sformułowano w następujący sposób: „Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać w razie popełnienia przez nich za granicą następujących przestępstw: a) rozbójnictwa morskiego, b) fałszowania pieniędzy, publicznych papierów wartościowych lub biletów bankowych, c) handlu niewolnikami, d) handlu kobietami lub dziećmi, e) użycie środka zdolnego do wywołania niebezpieczeństwa powszechnego w zamiarze wywołania takiego niebezpieczeństwa, f) handlu środkami odurzającymi, g) handlu wydawnictwami pornograficznymi, h) innego przestępstwa przewidzianego w umowach międzynarodowych, zawartych przez Państwo Polskie”. Cechą szczególną tego przepisu była egzemplifikacja przestępstw, które podlegały zasadzie represji wszechświatowej, wyliczenie ich nie miało jednak charakteru zamkniętego na co wskazuje pkt h. Traktowany był on jako przepis blankietowy, chodziło w nim o przestępstwa, które w przyszłości mogą być przewidziane w umowach międzynarodowych³.

Bardziej syntetycznie ujęto ją w następnym z kodeksów karnych z 1969 r. Umiejscowiono ją w części ogólnej w art. 115 pkt 2, a uzyskała ona następującą postać: „Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemców w razie popełnienia (...) 2) przestępstwa ścięganego na mocy umów międzynarodowych”. Zrezygnowano już z kazuistyki poprzedniego kodeksu, jak też w odniesieniu do cudzoziemca z warunku iż nie postanowiono go wydać, aczkolwiek w doktrynie dopuszczono

---

¹ M. Płachta, *Jurysdykcja państwowa w sprawach karnych wobec cudzoziemców*, „Studia Prawnicze” 1992, nr 1–2, s. 126.

² J. Makarewicz, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Lwów–Warszawa 1919, s. 37.

³ S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków 1934, s. 50; tak też L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach i przepisów wprowadzających wraz z niektórymi ustawami dodatkowymi i wzorami orzeczeń do prawa o wykroczeniach*, Kraków 1933, s. 70.

możliwość wydania sprawcy będącego cudzoziemcem w celu ukarania go przez sądy tego państwa, które żąda jego wydania, jeżeli istnieją tam realne przesłanki jego ukarania⁴.

4.

W obecnym kodeksie karnym zasadę represji wszechświatowej wprowadzono w art. 113 k.k. Przewiduje ona postanowienia w świetle których, niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa do którego ścigania RP jest zobowiązana na mocy umowy międzynarodowej lub przestępstwa określonego w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonym w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 Nr 78, poz. 708). Na uwagę zasługuje zmiana tego przepisu dokonana przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20.05.2010 r.⁵, zmieniająca kodeks karny z dniem 8.09.2010 r. Nawiązuje ona do rozwiązania przyjętego w k.k. z 1932 r., poprzez pośrednie, co prawda, wyliczenie części przestępstw, do których znajduje swoje odniesienie, a opisanych szczegółowo w postanowieniach Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zabieg ten ma raczej charakter typowo porządkowy, ponieważ z chwilą wcześniejszej ratyfikacji postanowienia te i tak funkcjonowały w polskim porządku prawnym.

Zamieszczona w tym przepisie karnym zasada uznawana jest przez część doktryny, za wyraz solidarności międzynarodowej w ściganiu najgroźniejszych przestępstw⁶, oparta na wspólności interesów kultury ludzkiej (solidarność międzynarodowa)⁷. Już w dwudziestoleciu międzywojennym nie budziło wątpliwości, że przepis ówczesnego art. 9 (obecnie 113 k.k. — uwaga autora) wypływa z zasady tzw. światowej represji karnej, opartej na poczuciu nie tylko ładu własnego wewnątrz państwa, lecz i solidarności międzynarodowej wszystkich państw cywilizowanych w walce z przestępstwami o charakterze niebezpieczeństwa powszechnego⁸. W późniejszym czasie ugruntowano ten kierunek wykładni zaznaczając, że „idea stosowania wewnętrznej ustawy krajowej wobec osoby, która popełniła czyn za granicą, jeśli czyn ten jest przestępstwem ściganym na mocy umów międzynarodowych, wywodzi się z dążenia do zaangażowania jak największej liczby państw, w proces ścigania najgroźniejszych dla społeczności międzynarodowej przestępstw”⁹. Chodzi tu o przestępstwa określane tradycyjnie *delicta*

⁴ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1987, s. 353.

⁵ DzU. nr 98, poz. 626 z 2010 r.

⁶ A. Marek, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1999, s. 291; J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Lex 2007, s. 1.

⁷ S. Głaser, A. Mogilnicki, op. cit. s. 48–49.

⁸ L. Pepier, op. cit. s. 68.

⁹ E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, G. Rejman, J. Wojciechowski, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1999, s. 1372.

iuris gentium, w których ściganiu zainteresowana jest cała społeczność międzynarodowa¹⁰, zaś samo ściganie uznawane jest za wyraz współpracy międzynarodowej¹¹. Stąd też dla zapewnienia w miarę bezkolizyjnego procesu ścigania karnego, „każdy suwerenny system prawa państwowego powinien zawierać w obrębie prawa karnego przepisy zezwalające także na ściganie tych osób, które dopuszczają się przestępstw atakujących wspólne ogólnoludzkie wartości, bez względu na miejsce ich popełnienia”¹². Spośród cech znamienych wspomnianych przestępstw, podkreślono przede wszystkim to, że kwalifikuje się je jako godzące we wspólne interesy społeczności międzynarodowej jako całości, a jednocześnie trudne niekiedy do przypisania kompetencji jakiegось jednego państwa na podstawie innych łączników¹³. Trzeba przy tym wyraźnie zaznaczyć, iż umowa przewidująca obowiązek ścigania sprawców owych przestępstw nie musi mieć charakteru ogólnoświatowego¹⁴, powszechnego, a obowiązuje jedynie państwa–strony zawartych umów, i to pod warunkiem, że konwencja międzynarodowa została przez państwo ratyfikowana. Nie ma przeszkód aby ściganie ich odbywało się w państwie, które w ogóle jej nie podpisało, byleby tylko jego wewnętrzne przepisy karne na to zezwalały.

Art. 113 k.k. zapewnia prawną gwarancję wypełnienia przez Polskę międzynarodowych zobowiązań, stanowiąc podstawę do ścigania i karania z zastosowaniem polskiego prawa, sprawców przestępstw, na które rozciągają się ratyfikowane przez RP umowy międzynarodowe. Uprawnia więc polskie sądy do uruchomienia represji karnej wobec osób, które dopuściły się przestępstw ściganych na podstawie norm traktatowych. W ogólnym zarysie dotyczy to przestępstw takich jak fałszowanie pieniędzy, piractwo, zanieczyszczenie morza, uszkodzenie kabli podmorskich, terroryzm, najważniejsze z nich stanowią przestępstwa przeciwko pokojowi, przeciwko ludzkości i przestępstwa wojenne. Filozofia koncepcji karania przy wykorzystaniu rozwiązań zasady represji wszechświatowej polega na wymogu spełnienia kilku warunków. Na pierwszym miejscu wymienia się konieczność aby przestępstwo które ma być objęte ściganiem zostało popełnione poza terytorium RP w rozumieniu art. 5 k.k., w przeciwnym razie zamiast niej zastosowanie znajdzie zasada terytorialna. Sprawcą tegoż przestępstwa musi być obywatel polski lub cudzoziemiec, którego nie postanowiono wydać, w tym pierwszym wariancie odpowiedzialność przy wykorzystaniu art. 113 k.k. może zbiegać się z zasadą personalną przewidzianą w art. 109 k.k. Ostatnim z wymogów jest zaliczenie popełnionego za granicą przestępstwa, do kategorii ściganych przez RP na mocy umów międzynarodowych lub wpisanych do Statutu MTK.

Sporządzone konwencje międzynarodowe w treści postanowień nakładają na ich sygnatariuszy obowiązek, dostosowania swoich przepisów karnych w taki sposób, aby znajdowały się w nich znamiona przestępstw konwencyjnych

¹⁰ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 1999, s. 41.

¹¹ R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2002, s. 193.

¹² S.M. Przyjemski, *Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne. Komentarz do rozdziału XVI kodeksu karnego (w:) Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny, krótkie komentarze*, z. 2 Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 1997, s. 124.

¹³ L. Gardocki, *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, Warszawa 1985, s. 143.

¹⁴ B. Kubicka-Michańska (w:) E. Bieńkowska..., *Kodeks karny...*, op.cit., s. 1371–1372.

wraz z wysokością grożącej kary. Musi to nastąpić odpowiednio wcześniej. W odniesieniu do art. 113 k.k. możemy mówić o specyficznej sytuacji, polegającej na spełnieniu wymogu podwójnej karalności, inaczej zwaną penalizacją równoległą zarówno z mocy prawa krajowego jak i międzynarodowego w odniesieniu do ich podmiotów¹⁵. Nie można bowiem tracić z pola widzenia argumentu, że reguła bezpośredniego włączania prawa międzynarodowego (konwencji) do inicjowania ścigania w kraju nie zadziała z tej przyczyny, iż obejmuje ona wyłącznie normy samowykonalne. Normy zamieszczone w konwencjach nie spełniają tych wymogów, gdyż mimo uznania opisanych w nich zachowań za przestępstwo, nie zawierają sankcji karnych za ich popełnienie. Stosowanie wprost omawianych rozwiązań doprowadziłoby do złamania zasady *nulla poena sine lege* z art. 1 § 1 k.k., dlatego konieczna jest tu interwencja ustawy polskiej. Obecnie wszystkie przestępstwa objęte konwencjami znalazły swoje odzwierciedlenie w kodeksie karnym i w innych pozakodeksowych ustawach. Za przykład może posłużyć ustawa z 19.04.1969 r. Przepisy wprowadzające kodeks karny¹⁶, penalizująca następujące przestępstwa wynikające z zawartych umów międzynarodowych: art. VIII — niewolnictwo i handel niewolnikami, art. IX — handel żywym towarem, art. X — uszkodzenia kabla podmorskiego, art. XI — piractwo morskie. Rzecz jasna wszystkie przewidują karę kryminalną, a większość z nich stanowi zbrodnię. Potwierdza to funkcjonowanie integralnego związku art. 113 k.k. z treścią konwencji międzynarodowych, choć byt prawny tego przepisu nie jest uzależniony wyłącznie od ich istnienia. Od wielu lat w prawie karnym funkcjonują samodzielne podstawy prawne do karania najcięższych przestępstw, więc zobowiązania konwencyjne mają raczej wymiar symboliczny.

5.

Zasada represji wszechświatowej z art. 113 k.k. znajduje swoje odniesienie do następujących konwencji i porozumień międzynarodowych, obejmujących:

1. Handel żywym towarem: międzynarodowe porozumienie z 18.05.1904 r. i międzynarodową konwencją z 4.05.1910 r. podpisaną w Paryżu dot. zwalczania handlu żywym towarem¹⁷; międzynarodową konwencję o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi podpisaną w Genewie 30.09.1921 r.¹⁸; konwencję międzynarodową dot. zwalczania handlu kobietami pełnoletnimi podpisaną w Genewie 11.10.1933 r.¹⁹; konwencję w sprawie handlu ludźmi i eksploatacji prostytutki z 21.03.1950 r. otwartą do podpisu w Lake Success²⁰; Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi sporządzoną w Warszawie 16.05.2005 r.²¹

---

¹⁵ E. Socha, *Zbieżność a komplementarność jurysdykcji międzynarodowych trybunałów karnych i sądów krajowych*, Wrocław 2004, s. 19.

¹⁶ DzU nr 13 poz. 95 z 1969 r. z późn. zm.

¹⁷ DzU nr 87, poz. 783 z 1922 r.

¹⁸ DzU nr 125, poz. 893 z 1925 r.

¹⁹ DzU nr 7, poz. 37 z 1938 r., zmiany DzU nr 59, poz. 405 z 1951 r.

²⁰ DzU nr 41, poz. 278 z 1952 r.

²¹ DzU nr 20, poz. 107 z 2009 r.

2. Handel wydawnictwami pornograficznymi: konwencję w sprawie zwalczania obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi podpisaną w Genewie 12.09.1923 r.²²

3. Niewolnictwo i handel niewolnikami: konwencję w sprawie niewolnictwa podpisaną w Genewie 25.09.1926 r.²³; konwencję w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa²⁴ podpisaną w Genewie 7.09.1956 r.

4. Fałszowanie pieniędzy: konwencję o zwalczaniu fałszerstwa pieniędzy podpisaną w Genewie 20.04.1929 r.²⁵.

5. Piractwo morskie: konwencję o pełnym morzu sporządzoną w Genewie 29.04.1958 r.²⁶; konwencję w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej sporządzoną w Rzymie 10.03.1988 r.²⁷; protokół w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym sporządzony w Rzymie 10.03.1988 r.²⁸.

6. Zanieczyszczenie morza olejami: konwencję o zapobieganiu zanieczyszczenia morza olejami sporządzoną w Londynie 12.05.1954 r.²⁹.

7. Uszkodzenie kabla podmorskiego: konwencję międzynarodową o ochronie kabli podmorskich z 14.03.1884 r. sporządzoną w Paryżu³⁰.

8. Zbrodnie ludobójstwa: konwencję ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9.12.1948 r.³¹; konwencję dot. zabójstw oraz okrutnego traktowania jeńców wojennych i ludności cywilnej z 12.08.1949 r. podpisaną w Genewie³².

9. Obrót narkotykami: konwencję o środkach odurzających sporządzoną w Nowym Jorku 30.03.1961 r.³³; konwencję o substancjach psychotropowych sporządzoną w Wiedniu 21.02.1971 r.³⁴; konwencję o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi sporządzoną w Wiedniu 20.12.1988 r.³⁵

10. Terroryzm lotniczy: konwencję w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych sporządzoną w Tokio 14.09.1963 r.³⁶; konwencję o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych

²² DzU nr 71, poz. 621 z 1927 r., zmiana DzU nr 59, poz. 407 z 1951 r.

²³ DzU nr 4 poz. 21 i 22 z 1931 r.

²⁴ DzU nr 33 poz. 185 i 186 z 1963 r.

²⁵ DzU nr 102 poz. 919 z 1934 r.

²⁶ DzU nr 33 poz. 187 i 188 z 1963 r.

²⁷ DzU nr 129 poz. 635 z 1994 r., zmiana DzU nr 22 poz. 211 z 2002 r.

²⁸ DzU nr 22 poz. 211 z 2002 r.

²⁹ DzU nr 28 poz. 135 i 136 z 1961 r., zmiana DzU nr 27 poz. 212 z 1969 r.

³⁰ DzU nr 17 poz. 97 z 1935 r.

³¹ DzU nr 2 poz. 9 z 1952 r.

³² DzU nr 38 poz. 171 z 1956 r.

³³ DzU nr 45 poz. 277 i 278 z 1966 r.

³⁴ DzU nr 21 poz. 180 i 181 z 1976 r.

³⁵ DzU nr 15 poz. 69 z 1995 r.

³⁶ DzU nr 15 poz. 147 i 148 z 1971 r.

przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego sporządzoną w Montrealu 23.09.1971 r.³⁷

11. Terroryzm międzynarodowy: konwencję ONZ o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom sporządzoną w Nowym Jorku 14.12.1973 r.³⁸; europejską konwencję o zwalczaniu terroryzmu sporządzoną w Strasburgu 27.01.1977 r.³⁹; konwencję Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi sporządzoną w Warszawie 16.05.2005 r.⁴⁰; konwencję ONZ o zwalczaniu finansowania terroryzmu z 9.12.1999 r.⁴¹

12. Dyskryminację rasową: konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej otwartą do podpisu w Nowym Jorku 7.03.1966 r.⁴²; konwencję ONZ z 30.11.1973 r. o zwalczaniu i karaniu zbrodni *apartheidu*⁴³.

13. Branie zakładnika: konwencję przeciwko braniu zakładników sporządzoną w Nowym Jorku 18.12.1979 r.⁴⁴

14. Stosowanie tortur: konwencję ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 10.12.1984 r.⁴⁵; konwencję o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu sporządzoną w Strasburgu 26.11.1987 r.⁴⁶

15. Akty przemocy na imprezach sportowych: europejską konwencję w sprawie przemocy i ekscesów widzów w czasie imprez sportowych, a w szczególności meczów piłki nożnej sporządzoną w Strasburgu 19.08.1985 r.⁴⁷

16. Członkostwo w zorganizowanej grupie przestępczej: konwencję ONZ o zwalczaniu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 15.11.2002 r.⁴⁸

17. Pranie brudnych pieniędzy: konwencję o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów płynących z przestępstwa sporządzoną w Strasburgu 8.11.1990 r.⁴⁹

18. Korupcję: konwencję o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych sporządzoną w Paryżu 17.12.1997 r.⁵⁰; prawnokarną konwencję o korupcji sporządzoną w Strasburgu 27.01.1999 r.⁵¹

³⁷ DzU nr 8 poz. 37 i 38 z 1976 r.

³⁸ DzU nr 37 poz. 168 i 169 z 1983 r.

³⁹ Dz. U. nr 117 poz. 557 i 558 z 1996 r.

⁴⁰ DzU nr 161 poz. 998 z 2008 r.

⁴¹ DzU nr 263 poz. 2620 z 2004.

⁴² DzU nr 25 poz. 187 z 1969r.

⁴³ DzU nr 32 poz. 186 z 1976r.

⁴⁴ DzU nr 106 poz. 1123 z 2000 r.

⁴⁵ DzU nr 63 poz. 378 z 1989 r.

⁴⁶ DzU nr 46 poz. 238 i 239 z 1995 r.

⁴⁷ DzU nr 129 poz. 625 i 626 z 1995 r.

⁴⁸ DzU nr 90 poz. 994 z 2001 r.

⁴⁹ DzU 46 poz. 394 z 2003 r.

⁵⁰ DzU nr 23 poz. 264 z 2001 r.

⁵¹ DzU nr 126 poz. 1066 z 2002 r.

6.

Jednym z zagadnień bezpośrednio powiązanych z art. 113 k.k., na które trzeba zwrócić uwagę, będzie niewątpliwie decyzja o niewydaniu sprawcy przestępstwa innemu państwu, jako niezbędna przesłanka zastosowania ustawy polskiej. Już na wstępie czynionych uwag wspomniano, iż przepis ten nie wyłącza możliwości wydania sprawcy będącego cudzoziemcem w celu ukarania go przez sąd tego państwa, które żąda jego wydania⁵². W przedwojennej doktrynie prawa karnego wypracowano stanowiska, dopuszczające samodzielne i arbitralne rozstrzygnięcia przez RP w decyzji o wydaniu sprawcy-cudzoziemca państwu, które z takim wnioskiem do naszych władz wystąpiło. Przepis art. 9 ówczesnego k.k. nie wyłączał możliwości wydania danego przestępcy państwu, na którego terytorium popełniono przestępstwo *delicti commissi* na mocy umów ogólnych, bądź też szczególnych (traktaty ekstradycyjne), bądź wreszcie *ad casum* (bez umowy) gdyż osnowa tego przepisu nie narusza w tym względzie żadnych zobowiązań⁵³. Z mocy Konstytucji RP wyłączona została ekstradycja obywatela polskiego za przestępstwo popełnione za granicą, stan ten trwał aż do roku 2005, kiedy członkostwo Polski we Wspólnotach Europejskich wymusiło zmianę art. 55 ust. 1 obecnej Konstytucji w związku z europejskim nakazem aresztowania, co w niedługim czasie zostało wdrożone w życie⁵⁴. Zamieszczone w treści art. 113 k.k. sformułowanie „którego nie postanowiono wydać” jest dosyć ogólne. Oznacza to moim zdaniem zarówno odrzucenie wniosku o ekstradycję jak i stan faktyczny, w którym w ogóle nie złożono takiego wniosku np. zainteresowane państwo może nie posiadać wystarczających dowodów pozwalających na przesłanie wniosku ekstradycyjnego, a pomiędzy państwami nie obowiązuje dwustronna umowa o pomocy prawnej, bądź też państwo nie zapewnia wzajemności w tej mierze. Wydanie sprawcy wyłącza polską jurysdykcję karną, w przeciwnym razie stanowi to pozytywną przesłankę do wdrożenia ścigania na podstawie art. 113 k.k. Z punktu widzenia interesu państw istnieje też inna możliwość. Z zasady zwierzchnictwa terytorialnego wynika uprawnienie każdego państwa do wykonywania najwyższej władzy w stosunku do wszystkich osób, zarówno własnych obywateli jak i cudzoziemców, przebywających na jego terytorium. Dysponując tymi uprawnieniami, znajdującymi podstawę w zwyczajowym prawie międzynarodowym, państwo może nie tylko wyrazić zgodę lub odmówić przyjęcia cudzoziemca na własne terytorium, ale także ma prawo wydać lub wydalić każdą osobę znajdującą się na jego terytorium. W opinii Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości uprawnienie tego rodzaju jest niczym innym, jak nieuniknioną konsekwencją normalnego wykonywania terytorialnej suwerenności⁵⁵. Sama ekstradycja zaś polega na wydaniu przestępcy państwu, na którego terytorium przestępstwo zostało dokonane, a nieraz państwu którego obywatelstwo sprawca posiada⁵⁶. Obecnie zapatrywanie to straciło na znaczeniu,

⁵² J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, op. cit., s. 353.

⁵³ L. Pepier, op.cit. s. 68; S. Glaser, A. Mogilnicki, op. cit. s. 50-51; J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach*, Warszawa 1935, s. 12.

⁵⁴ Zob. wyrok TK z 27 04 2005 r.

⁵⁵ B. Wierzbicki, *Ekstradycja, azyl, wydalenie*, „Państwo i Prawo” 1976, nr 4, s. 89.

⁵⁶ L. Gelberg, *Zarys prawa międzynarodowego*, Warszawa 1967, s. 131.

a uprawnienia państwa uległy pewnym ograniczeniom, głównie za sprawą ochrony praw człowieka przed stosowaniem tortur i innego niehumanitarnego traktowania. Będą one rzutowały w dużym stopniu na decyzję polskich sądów w przedmiocie udzielenia zgody na wydanie sprawcy. Na decyzję o wydaniu cudzoziemca w tym i bezpieczeństwa, bez wątpienia będzie mieć wpływ informacja, czy w państwie żądającym tego, obowiązuje kara śmierci. Państwa w których kara śmierci nie funkcjonuje z reguły nie wydają sprawców, których czyny w państwie żądającym są nią zagrożone⁵⁷.

Przesłanki ekstradycyjne, a zwłaszcza procedury ekstradycyjne do których wprost nie odnosi się art. 113 k.k., odgrywają znaczący wpływ na stosowanie zasady represji wszechświatowej w praktyce, warto więc przyjrzeć im się bliżej. Samo pojęcie przeszkód ekstradycyjnych tyczy się tych wszystkich okoliczności, które powodują odmowę wydania mimo spełnienia wymagań formalnych i materialnych, określonych w umowie międzynarodowej lub ustawodawstwie wewnętrznym⁵⁸. Z samej istoty terytorialności w prawie ekstradycyjnym nasuwa się dosyć istotna wskazówka, nie pozostająca bez wpływu przy podejmowaniu decyzji o wydaniu sprawcy. Podczas uwzględniania tego wniosku wymaga się aby przestępstwo to zostało popełnione w granicach państwa wzywającego⁵⁹. Jako minimalny warunek uwzględnienia wniosku o wydanie uznaje się taki stan faktyczny, aby przestępstwo którego dotyczy wydanie nie zostało popełnione w granicach państwa wezwanego⁶⁰, w tej bowiem sytuacji znajduje zastosowanie zasada terytorialności. W innym wypadku stanowi powszechnie przyjętą przeszkodę ekstradycyjną, która często ma charakter bezwzględny⁶¹. Warunkiem koniecznym pozytywnego rozpatrzenia wniosku o wydanie jest wymaganie spełnienia wskazanej wcześniej reguły podwójnej karalności zarzuconego przestępstwa (w państwie wezwanym i państwie wzywającym). Europejska Konwencja o Ekstradycji z 1957 r. dla przykładu wylicza w art. 3–11, dziesięć przeszkód ekstradycyjnych, zaś Modelowy Traktat Ekstradycyjny ONZ przyjęty w 1990 r. wymienia 7 bezwzględnych i 8 względnych przeszkód ekstradycyjnych. Ich wyliczenie i szczegółowe omówienie wykracza jednak poza ramy przyjętego tematu.

Pomimo to zwrócić należy jednak uwagę na naruszenie praw człowieka jako przeszkodę do wydania sprawcy, bowiem dotyczy ona coraz częściej przestępstw o charakterze terrorystycznym, w tym porwań statków powietrznych oraz morskich przez osoby spoza kontynentu europejskiego. Kraje obywatelstwa sprawców przewidują często najwyższy wymiar kary. Interesujący w tej mierze i zasadny wydaje się pogląd przedstawiony przez M. Płachtę. Otóż jego zdaniem zarzutu łamania praw człowieka nie można podnosić jako przeszkody ekstradycyjnej jako takiej. Występuje duże zróżnicowanie charakteru, zakresu derogacji praw człowieka, różnie też przebiega stosowanie poszczególnych praw w każdym z państw. Ze

⁵⁷ A. Gerecka-Żołyńska, *Wydanie sprawcy przestępstwa a międzynarodowe akty prawa*, „RPEiS 1997, nr 4, s. 6.

⁵⁸ M. Płachta, *Zasady i przeszkody ekstradycyjne*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 7–8, s. 33.

⁵⁹ M. Płachta, *Jurysdykcja państwa w sprawach karnych wobec cudzoziemców*, „Studia Prawnicze” 1992, nr 1–2, s. 97–103.

⁶⁰ M. Płachta, *Zasady i przeszkody...*, s. 28.

⁶¹ T. Gardocka, *Przesłanki ekstradycyjne w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 1979, nr 2, s. 91.

względu na zróżnicowanie praw człowieka na trzy różne kategorie⁶², brak jest możliwości uznania dowolnego naruszenia praw człowieka za przeszkodę w wydaniu. Wiele naruszeń (tortury) stanowi bezwzględną przesłankę zakazu ekstradycji, zaś inne jak prawo do rzetelnego procesu, w zależności od okoliczności mogą być fakultatywną podstawą do odmowy. Inne jak prawo do życia w rodzinie nie będą stanowiły żadnej przeszkody⁶³. Według stanowiska Europejskiego Trybunału Praw Człowieka art. 1 EKPC, zapewniający każdemu prawa i wolności w obrębie terytorium państw stron umowy nie może być interpretowany rozszerzająco w ten sposób, iż niezależnie od zobowiązań traktatowych dotyczących ekstradycji, państwo wezwane nie może wydać ściganego zanim się nie upewni, że wszelkie warunki oczekujące wydanego w państwie oczekującym w pełni i w całej rozciągłości są tożsame z gwarancjami EKPC⁶⁴.

Przenosząc prowadzone rozważania na grunt polskiego ustawodawstwa z tym związanego, należy zwrócić uwagę na przepisy k.p.k. dotyczące ekstradycji. Zamieszczone zostały w rozdziale 65 noszącym tytuł — *Wydanie oraz przewóz osób ściganych albo skazanych lub wydanie przedmiotów na wniosek państw obcych*. W odniesieniu do europejskiego nakazu aresztowania, zastosowanie swoje znajduje rozdział 65b k.p.k. — *Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania*. Art. 603 § 1 k.p.k. wprowadza zastrzeżenie, że o wydaniu osoby ściganej za granicę na wniosek państwa obcego rozstrzyga sąd okręgowy, po uprzednim przeprowadzeniu niezbędnych czynności. Jeżeli sąd wydał postanowienie o niedopuszczalności wydania, wydanie nie może nastąpić. W tym samym rozdziale w art. 604 k.p.k. zdefiniowano przypadki, kiedy wydanie nie jest dopuszczalne i to w postaci obligatoryjnej — § 1 (m.in. obawa orzeczenia za przestępstwo kary śmierci; obawa naruszenia wolności i praw osoby wydanej; dotyczy przestępstw popełnionych z przyczyn politycznych bez użycia przemocy), jak i fakultatywnej — § 2 (m.in. przestępstwo objęte żądaniem, jest przestępstwem o charakterze wojskowym lub skarbowym albo o charakterze politycznym innym niż popełnione bez użycia przemocy; w przypadku gdy państwo wnioskujące o wydanie nie zapewnia wzajemności).

Gdy chodzi o wydanie sprawcy w oparciu o europejski nakaz aresztowania, to nie budzi wątpliwości w świetle powoływanego wcześniej wyroku Trybunału Konstytucyjnego P 1/05, że jest to szczególnie forma ekstradycji, i to nawet bardziej dolegliwa niż ekstradycja uregulowana w k.p.k. na zasadach ogólnych⁶⁵. O przekazaniu osoby ściganej europejskim nakazem aresztowania jak w poprzednim

---

⁶² Prawa, które mogą zostać ograniczone lub zawieszane w pewnych ściśle określonych przypadkach jak bezpieczeństwo publiczne, konieczność zapobiegania przestępczości, czy ochrona praw i wolności innych osób, prawa ograniczone tylko w przypadkach stanów nadzwyczajnych (wojna, stan wyjątkowy), prawa, które nie mogą zostać ograniczone ani zawieszane w żadnym wypadku.

⁶³ M. Płachta, *Prawa człowieka w kontekście przeszkód ekstradycyjnych*, „Palestra” 2003, nr 5–6, s. 203–204.

⁶⁴ *Soering v United Kingdom*, Europejski Trybunał Praw Człowieka, ser. A, nr 161, z 1989 § 86, cyt. za M. Płachtą, jw.

⁶⁵ A. Górski, A. Sakowicz (red.), *Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej. Współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 383 in.

wypadku orzeka sąd okręgowy na posiedzeniu, zgodnie z art. 607L § 1 k.p.k. Bezwzględne przesłanki odmowy wykonania nakazu europejskiego znajdują się w art. 607p § 1 k.p.k. Na uwagę zasługują następujące z nich: osoba której dotyczy nakaz europejski z powodu wieku nie ponosi według prawa polskiego odpowiedzialności karnej za czyny będące podstawą wydania nakazu europejskiego (związane jest to ze znacznym obniżeniem wieku w niektórych krajach UE, m.in. w Wielkiej Brytanii, gdzie wiek odpowiedzialności karnej został w pewnych przypadkach obniżony do 11–12 lat), a w dalszej kolejności naruszałoby to wolności i prawa człowieka i obywatela, bądź nakaz wydany został w związku z przestępstwem popełnionym bez użycia przemocy z przyczyn politycznych. W przypadku gdy nakaz został wydany wobec obywatela polskiego, jego wykonanie (a więc wydanie — uwaga autora) może nastąpić pod warunkiem, że czyn którego nakaz dotyczy nie został popełniony na terytorium RP w rozumieniu art. 1 § 1 k.k. oraz stanowił przestępstwo według prawa RP, lub stanowiłby przestępstwo według prawa RP w razie popełnienia na terytorium RP, zarówno w czasie jego popełnienia jak i w chwili wpłynięcia nakazu. O przesłankach względnych jest mowa w art. 607 § 1 k.p.k., a wśród nich znalazły się te, które mieszczą się w orbicie zainteresowania w związku z prezentowanym tematem: nakaz europejski dotyczy przestępstw, które według prawa polskiego zostały popełnione w całości lub w części na terytorium RP jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym oraz w wypadku gdy za czyn zabroniony, którego nakaz dotyczy, w państwie wydania nakazu europejskiego można orzec karę dożywotniego pozbawienia wolności albo inny środek polegający na pozbawieniu wolności bez możliwości ubiegania się o jego skrócenie.

7.

Jedną z przesłanek wpływających na przyjęcie w myśl art. 113 k.k. jurysdykcji prawa polskiego, jest postanowienie o niewydaniu sprawcy przestępstwa popełnionego za granicą. Jest to decyzja autonomiczna polskich sądów podyktowana różnymi względami. W każdym takim przypadku konieczne staje się przeprowadzenie procesu badania dopuszczalności wydania sprawcy, gdy państwo obce wystąpi z takim wnioskiem. W przypadku obywatela polskiego sprawa wydaje się prostsza, zastosowanie znajduje Konstytucja RP oraz przepisy procedury karnej, jak również przepisy o europejskim nakazie aresztowania kiedy wnioskodawcą jest kraj członkowski Unii, a także konwencje. Gdy rzecz dotyczy cudzoziemców istotniejszego znaczenia nabierają rozstrzygnięcia poszczególnych konwencji międzynarodowych, bywają one jednak zróżnicowane w tej kwestii. Zapewniają bowiem w większym stopniu ochronę sprawcom, będącymi obywatelami kraju jeśli przebywają na jego terytorium aniżeli cudzoziemcom. Dopuszczają zastosowanie jurysdykcji krajowej wobec cudzoziemca będącego obywatelem innego kraju bądź bezpaństwowca. Postanowienia konwencji międzynarodowych będą brane jednak pod uwagę, w procesie podejmowania decyzji o niewydaniu sprawcy, stanowi to ważny element poruszanego tematu, który nie był należycie doceniany w literaturze przedmiotu, dlatego należy poświęcić mu nieco więcej miejsca.

W konwencjach przewidziano na tę okoliczność kilka możliwych wariantów, w kontekście wymagań stawianych przed zasadą represji wszechświatowej z art. 113

k.k., zasługują one na bliższe przedstawienie. Oddziałują bowiem na wspomniany proces decyzyjny, co do wdrożenia bądź rezygnacji z wykorzystania tej zasady w indywidualnych stanach faktycznych. Wyodrębnić można kilka rozwiązań:

1. Wyłączenie ekstradycji. Na uwagę zasługują dwie przyczyny stanowiące podstawę do odmowy wydania sprawcy. Pierwsza to nieprzestrzeganie standardów praw człowieka oraz przyczyny polityczne⁶⁶. Druga dotyczy sytuacji, w której jedno z państw opiera swoją właściwość do karania sprawcy na tej samej podstawie co prawo państwa wezwanego, zachodzi więc tożsamość właściwości obu państw (krzyżowanie się ich, kolizja)⁶⁷. Konsekwencją odmowy wydania będzie nałożona przez konwencje powinność bezzwłocznego skierowania sprawy do właściwych organów ścigania, które z kolei podejmują decyzję w taki sam sposób, jak w sprawie o każde inne poważne przestępstwo zgodnie z prawem tego państwa⁶⁸. Innym rozwiązaniem bardziej teoretycznym jest wszczęcie sporu jurysdykcyjnego z innym państwem lub państwami, zainteresowanymi objęciem ścigania danego sprawcy⁶⁹. Konwencje uprawniają każde państwo–stronę umowy międzynarodowej do podejmowania takich środków jakie mogą okazać się konieczne, dla ustanowienia swojej jurysdykcji wobec każdego czynu uznawanego za przestępstwo, gdy zostało popełnione przez jednego z jej obywateli⁷⁰. Sankcjonuje to stosowanie przez każde z państw zasady represji wszechświatowej w swoim wewnętrznym porządku prawnym.

2. Wyłączenie ścigania sprawcy przez państwo na mocy postanowień generalnych, na rzecz międzynarodowego trybunału karnego, jeżeli nie zdecydowano się na ustanowienie jurysdykcji sądu państwa na którego obszarze czyn został popełniony⁷¹.

---

⁶⁶ Konwencja o zwalczaniu terroryzmu z 27.01.1977 r. — art. 5 oraz konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10.03.1988 r. — art. 11 ust. 6.

⁶⁷ Konwencja o zapobieganiu terroryzmowi z 16.05.2005 r. — art. 14 ust. 4 oraz konwencja o zwalczaniu terroryzmu z 27.01.1977 r. — art. 6.

⁶⁸ Konwencja o zwalczaniu terroryzmu z 27.01.1977 r. — art. 7 oraz konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu z 9.12.1999 r. — art. 10 ust. 1.

⁶⁹ Konwencja o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z 17.12.1997 r. — art. 4 ust. 3 oraz konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi 16.05.2005 r. — art. 31 ust. 4.

⁷⁰ Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10.03.1988 r. — art. 6 ust. 2; konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z 16.05.2005 r. — art. 31 ust. 1; konwencja przeciwko braniu zakładników z 18.12.1979 r. — art. 5 ust. 1; konwencja o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z 17.12.1997 r. — art. 4 ust. 2; konwencja w sprawie zwalczania obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi z 12.09.1923 r. — art. 2; protokół w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform wiertniczych umieszczonych na szelfie kontynentalnym z 10.03.1988 r. — art. 3 ust. 2; konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu z 27.01.1977 r. — art. 7 ust. 1.

⁷¹ Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9.12.1948 r. — art. 6; konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni *apartheidu* z dnia 30.11.1973 r. — art. 5.

3. Poszukiwanie jurysdykcji właściwej w oparciu o postanowienia konwencji. Możliwe są w tym przypadku następujące scenariusze postępowania. Jeżeli państwo które uzależnia ekstradycję od istnienia umowy ekstradycyjnej otrzyma wniosek od innego państwa, z którym nie ma zawartej takiej umowy ekstradycyjnej, państwo–strona może uznać niniejszą konwencję za prawną podstawę ekstradycji w odniesieniu do przestępstwa przekupstwa zagranicznego urzędnika państwowego⁷². W innym przypadku uzgodniono, że czyny przewidziane jako przestępstwa są z mocy samego prawa uważane za wypadki uzasadniające wydanie w każdym traktacie ekstradycyjnym, zawartym lub mającym być zawartym w przyszłości, nie uzależniają one wydania przestępcy od istnienia umowy lub od wzajemności i jednocześnie uznają to za wypadki uzasadniające wydanie sobie wzajemnie przestępców. Zezwolenie na wydanie respektuje zawsze prawo kraju wezwanego⁷³. Trzecią możliwością będzie rozwiązanie na wypadek, gdyby nie było między krajami konwencji co do wydawania przestępców. W tej sytuacji podejmują wszelkie będące w ich mocy środki w celu wydawania sobie takich osób⁷⁴.

4. Jurysdykcja wobec cudzoziemców i bezpaństwowców. Zwrócono uwagę także i na ten aspekt w konwencjach zawartych na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat, obejmujących głównie zamachy terrorystyczne. Dopuszczono pod pewnymi warunkami rozwiązanie, aby każde państwo podjęło wszelkie niezbędne środki dla ustanowienia swojej jurysdykcji jeśli uzna to za właściwe, w stosunku do przestępstw popełnionych przez osoby nie mające żadnego obywatelstwa, które mają na jego terytorium zwykłe miejsce zamieszkania, zaś przestępstwo miało na celu zmuszenie tego państwa do dokonania jakiegokolwiek działania lub powstrzymania się od niego albo w odniesieniu do zakładnika, który jest obywatelem tego państwa⁷⁵, a także gdy w wyniku przestępstwa obywatel tego państwa jest zatrzymany, zastraszany, zraniony lub zabity⁷⁶.

5. Konwencje międzynarodowe pomijają kwestie wskazania właściwości państwa. Znaleźć można i takie sytuacje kiedy nie zawierają one przepisów pozwalających na wskazywanie jurysdykcji, a jedynie nakładają ogólne zobowiązanie do karania wybranych przestępstw. Wtenczas do tych przypadków znajduje wprost zastosowanie zasada represji wszechświatowej w każdym państwie, wobec braku konkurencyjnych reguł na szczeblu międzynarodowym⁷⁷.

6. Wyłączenie przez konwencje powoływania się przy odmowie wydania na polityczny charakter przestępstwa. Postanowienia konwencji wyraźnie zaznaczają,

⁷² Konwencja o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z 17.12.1997 r. — art. 10 ust. 2.

⁷³ Konwencja o zwalczaniu fałszowania pieniędzy z 20.04.1929 r. — art. 10.

⁷⁴ Konwencja o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi z 30.09.1921 r. — art. 4.

⁷⁵ Konwencja przeciwko braniu zakładników z 18.12.1979 r. — art. 5 ust. 1; konwencja o zapobieganiu terroryzmowi z 16.05.2005 r. — art. 14 ust. 2.

⁷⁶ Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 10.03.1988 r. — art. 6 ust. 2; protokół w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym — art. 3 ust. 2.

⁷⁷ Konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z 26 11 1987 r.; konwencja w sprawie niewolnictwa z 25.09.1926 r.; konwencja dotycząca zwalczania handlu kobietami pełnoletnimi z 11.10.1933 r.

że przestępstwa podlegające ściganiu na jej podstawie nie mają charakteru politycznego jako przesłanki wpływającej na decyzję o wydaniu sprawcy i powoływanie się na nią przez państwo odmawiające wydania nie ma formalnej podstawy. Chodzi tu o prawną eliminację tej przeszkody na drodze do ekstradycji⁷⁸.

8.

Ostatnio wprowadzona zmiana do treści art. 113 k.k. związana była z przestępstwami określonymi w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, dlatego też wypada poświęcić jej trochę miejsca. Zgodnie ze Statutem art. 1 przewiduje, że Trybunał ma charakter komplementarny (dopełniający, uzupełniający) w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości. Gdy chodzi o sprawy karne, pierwszeństwo mają sądy krajowe poszczególnych państw. W oparciu o art. 5 Statutu, jurysdykcja Trybunału jest ograniczona do najważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej i obejmuje następujące ich rodzaje: zbrodnię ludobójstwa, zbrodnię przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne, zbrodnię agresji. Kolejne artykuły Statutu wyliczają dokładnie i wyczerpująco zachowania uznawane za ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości i zbrodnie wojenne. Na uwagę zasługuje rozwiązanie zawarte w art. 26, w którym jurysdykcją Trybunału nie objęto osób, które nie ukończyły 18 roku życia w chwili popełnienia zarzucanej im zbrodni. W oparciu o art. 89 ust. 1 Trybunał może przekazać wniosek o aresztowanie i dostarczenie osoby jakiegokolwiek państwu, na terytorium którego ta osoba może się znajdować i domagać się współpracy tego państwa w aresztowaniu i dostarczeniu takiej osoby. W zdaniu drugim owego ustępu zaznacza się, że państwa-strony wykonują wnioski o aresztowanie i dostarczanie osób w oparciu o postanowienia Statutu i procedury przewidziane w ich prawie krajowym. Tak więc polski sąd decyduje o dopuszczeniu wydania, w razie odmowy sprawa podlega ściganiu przy zastosowaniu zasady wyrażonej w art. 113 k.k.

9.

Uważne spojrzenie na treść zasady represji wszechświatowej zamieszczonej w art. 113 k.k. dowiodło, że jej wdrożenie do stosowania w kraju warunkowane jest przez kilka okoliczności, które zdecydowano się bliżej omówić. Wykazują one istotny związek z zagadnieniami prawa międzynarodowego i wykonywaniem przez państwo swojej jurysdykcji jako atrybutu suwerenności. Co jednak staje się widoczne, na przestrzeni ostatniego okresu zauważalne są zmiany polegające na tym, że jej zasięg uległ pewnemu zawężeniu za sprawą powołania trybunałów międzynarodowych, zajmujących się ściganiem najpoważniejszych zbrodni zagrażających społeczności międzynarodowej. W pozostałych przypadkach swoboda w podjęciu decyzji o wydaniu bądź niewydaniu, nadal opiera się na sporym marginesie uznania i wydaje się większa. Dla praktycznego wdrożenia zasady represji wszechświatowej kluczowe znaczenie ma odmowa

⁷⁸ Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9.12.1948 r. — art. 7.

wydania sprawcy, którym jest obywatel polski bądź cudzoziemiec, stąd więc dużo miejsca przeznaczono na wskazanie normatywnych podstaw takiej odmowy. Jak się wydaje w obliczu zacieśnienia współpracy międzynarodowej tak w ramach państw członków Wspólnoty Europejskiej, jak i pozostałych organizacji międzynarodowych, wliczając w to ONZ, problem ścigania przez Polskę cudzoziemców popełniających przestępstwo za granicą, które objęte jest międzynarodowymi konwencjami, nabierać będzie z czasem coraz większego znaczenia praktycznego. Co do rozwiązań panujących w obszarze założeń teoretycznych ścigania uniwersalnego w polskim prawie karnym, począwszy od dwudziestolecia międzywojennego do chwili obecnej, nie zaszły istotne zmiany co do meritum. Postanowienie o zastosowaniu mechanizmów odpowiedzialności według zasady z art. 113 k.k. przebiegało będzie zawsze przy uwzględnieniu indywidualnych przesłanek każdej sprawy i osoby sprawcy.